

HÜR DÜNYANIN ENTEGRASYONUNDA BANKALARIN GÖREVLERİ

Yazan: **Walter HESSELBACH** (1) Çeviren : **Dr. Doğan BAYAR**

«Bu makalede yer alan düşünceleri, yazar, Frankfurt'ta Amerikahaus'da verdiği konferansla ileri sürmüştür.»

İktisadi entegrasyon çalışmaları, son onbeş yılda, Hür Batı'nın endüstri memleketlerinde belli başlı konulardan biri olmuştur. Tabii olarak geçmiş yıllarda, önce, bilhassa kendileri için elverişli ve kısa sürede entegrasyonun müsbet tesirlerinin görülebileceği sahalar birleşmişlerdir. Entegrasyonun bu safhası artık kapanmıştır. Git-tikçe daha büyük pazarlara yayılma ile ilgili olarak, öncelikle büyük fedakârlık ve çalışmayı gerektiren sahalar entegrasyon alanına dahil olmaktadır. Bundan dolayı, politik kuvvetlerin entegrasyon çabaları, bugüne kadar, devlet entegrasyon politikasının konusu olan, iktisadi teşebbüslerin himayesine ihtiyaç göstermektedir.

Entegrasyonun iki Türü :

İktisadi entegrasyonu ayrılması mümkün iki türde incelememiz gerekmektedir. Bunlardan fonksiyonel entegrasyon, milletler arası anlaşmalar çerçevesi içindeki münferit devlet müdahale yetkilerini kısıtlayarak, mevcut ticari engelleri yok edip, ekonomik düzeni birbirleriyle aynı düzeye getirir, bu suretle iş ve kapitalin hareketini arttırır.

---

(1) Zeitschrift für das gesamte Kreditwesen, Frankfurt A. M., 15 Ağustos 1964, Die Aufgaben der Banken bei der Integration der freien Welt, s. 785 - 788.

Asıl entegrasyon davası, para disiplini ve para miqyaslarının tam konvertibilitesinde, işbölümünü yeniden düzenleyen piyasa mekanizması ile tamamlanmaktadır. Fonksiyonel entegrasyonun amacı serbest ticarettir. Enstitüsyonel entegrasyon ise; önemli iktisadi politika aletlerini, milli mercilerden, daha üst seviyedeki bütün entegrasyon alanında kullanan mercilere terk ederek, iç pazarları birbirlerine bağlar. Enstitüsyonel entegrasyonun hedefi ekonomik birliktir. Kendi içinde birleşmenin vukubulduğu entegrasyonun bu iki türü, birleşmeye ilişkin alan sınırları ile şu şekilde uyuşurlar: Bölgesel ve toplu birleşmeler. Saha ne kadar büyük ve ekonomik ilişkiler ne kadar farklı olursa, enstitüsyonel entegrasyonunda o kadar güçlü olacağı açıktır. Esas itibarile toplu entegrasyona, yalnız fonksiyonel şekilde gidilir. Bundan dolayı, toplu, fonksiyonel, enstitüsyonel ve bölgesel entegrasyonlar, her zaman birbirlerine yaklaşma imkânları gösterirler.

Aslında, gerek enstitüsyonel, bölgesel, gerekse fonksiyonel, toplu çabalar takdire şayandır. Doğru olarak ele alınırca, bunlar birbirlerini tamamlarlar. Örneğin, Avrupa Ekonomik Birliği, Amerika Birleşik Devletlerini de içine alarak, diğer memleketlere yayılır ve entegrasyonu hareketleri oradan doğar: Avrupa serbest ticaret bölgesi, Atlantik camiası, dünya ticareti konferansı Kennedy - dairesi teklifleri gibi çok sayıda birleşme istekleri...

Hatta bunlar, bölgesel entegrasyonda bile ticari engeller mesele olurken, zannederseniz Avrupa Ekonomik Birliğinin en büyük başarıları olmaktadır.

Avrupa Ekonomik Birliği serbest ticarete karşını :

Enstitüsyonel entegrasyon nisbeten az sayıda devletlerle sınırlı kalırca, dışarıya karşı kapanma eğilimlerini de beraber getirir. Dolayısıyla üçüncülere karşı, herhalde farklı hareket edilir. Bölgesel sınırlanma neticesinde enstitüsyonel entegrasyon, dünya ekonomik entegrasyonu ile çatışmasında kolayca tehlikeye girer. Buna karşı fonksiyonel entegrasyon dışarıya karşı kapanış eğilimlerinin yokluğu ile daha kolayca ve dünyaya şamil olarak ta organize edilebilir. Fonksiyonel entegrasyon, politik baskınının bulunmadığı çok farklı ekonomik yapı ve olgunluğa sahip milletler arasında da meydana getirilebilir. Maalesef, yakın zamanlarda ekseriye dünya çapında fonksiyonel entegrasyon istekleri ile Avrupa entegrasyon ça-

İşmaları arasında çatışmalara şahit oluyoruz. Fonksiyone entegrasyon ne kadar çok memleketleri sahası içine alırsa, milletlerarası iş bölümü de o kadar tesirli olacağından, esas itibarile böyle hallerde, yalnız ekonomik sebeplerle dünya çapında fonksiyonel entegrasyona karar vermemiz gerekirdi. Bölgesel entegrasyon, nerede komşularını sıkıştırır ve nerede büyük birlikleri rahatsız ederse, orada kendi sınırını tayin etmelidir. Bu konuda Avrupa Ekonomik Birliği veya Serbest Ticaret Bölgesine herhangi bir soru yöneltilemez. Eğer yöneltirse hata edilmiş olur. Ancak soru şu şekilde tevcih edilebilir: Avrupa Ekonomik Birliği ve Serbest Ticaret Bölgesi mi, yoksa daha iyi olarak, Avrupa Ekonomik Birliği yolu ile serbest ticaret mi?

Ancak dünya çapında bir entegrasyon meydana gelirse, enstitüsyonel entegrasyonu tahditsiz olarak kabullenebiliriz. Bununla beraber bu entegrasyon yeni bir himayeye, büyük çapta otorite politikasına sebep olursa, kendi görevini yerine getiremez. Bölgesel entegrasyon daima toplu entegrasyonu teşvik ve himaye etmek için fonksiyonlara sahip olmalıdır.

Milletlerarası ödeme işlemlerinin düzenlenmesi :

Bu plân önünde hür dünya entegrasyonunda bankalara düşen ödevi şöylece belirtmemiz icap eder. Birinci derecede kendilerini ekonomik politikanın önemli iç politika aleti yapmayan nakdi bankalar nazarı itibare alınırlar. Onların dış politika fonksiyonları da, hür dünya entegrasyonuna yardımda fazla mühimsenmemelidir. Kamu oyu, geçen senelerde, nakdi bankaların bilhassa milletlerarası ödeme işlemlerinin engelsiz görevlendirilmesinin evvelki hale getirilmesiindeki çalışmaları, şu sebepten iyice kavrayamamıştır. Çünkü bu önemli konu genel olarak «İlişkilerin normalize» edilmesi diye nitelendirilmiştir.

EWG, EFTA ve Atlantik birliğinin kurulmasıyla, aynı zamanda hür dünyanın nakdi bankalarınca bütü entegrasyonların birinci ve en önemi esası ortaya konulmuştur: **Serbest dönvertibil olabilen Para Mikyasları.** Bunlar her ekonomik entegrasyon ve her tesirli milletlerarası iş bölümü için, sine qua non şartlardır. Serbest dönvertibil para mikyası olmadan, münferit ekonomik sektörler arasındaki ve dahilindeki enternasyonal maliyet farkları faydalı bir hale getirilemezler. Bugün, ekonomik tartışmaların ön safında öde-

me bilançoları bulunur. Bunlar kısmen ekonomik entegrasyonun gelişmesine engel olurlar. Bu maksatla daima döviz kurlarının değişikliği tartışılmaktadır. Halbuki bu, bugün ödeme bilançolarının bakiyesini esas alan problemlere verilen yalnız bir cevap olurdu. Konjunkturci politik sebeplere dayanan para mîkyasının yükseltilmes. veya tamamen serbest dalgalanan kambiyo kurlarının ithali entegrasyon çalışmaları anlayışında uygun olmayan vasitalardır.

Serbest dalgalanan kambiyo kurları, kendilerinde hazır mamul ve ham madde mübadele edilen ve aynı zamanda karşılıklı ödemelere meydan veren ticaret sistemlerine uygun düşer. Endüstri memleketlerinin ihracatı, bugün artan ölçüde, usulen uzun vadede ödeme esası ile satılan ve ekseriya bir kapital ihracatı, yani en azından uzun vadeli bir kredi temini ile el ele giden üretim araçlarından oluşur. Serbest temevvüç eden kambiyo kurlarının vadelerinde ödeme giderleri büyük olurdu. Bunlar büyük kargaşalıkları ve yeni riskleri beraberlerinde getirirlerdi. Serbest temevvüç eden kambiyo kurları 1850 veya 1870 deki dünya ticareti stilindeki dünya manzarasını andırırlar. Bunlar modern üretim aracı — ve kapital ihracına ve kendilerinde fiat — ve ücret seviyesi geniş ölçüde elastik olmayan modern ekonomik yapılara uymazlar.

Ekonomik entegrasyonun yolu, sık sık para kıymetini düşürme veya yükseltme şeklindeki para mîkyasının yenilenen desentegrasyonun veya serbest temevvüç eden kambiyo kurlarının üzerinden geçemez. Bilakis sağlam kambiyo kurları yardımı ve aynı zamanda beraber kamçılanan Para ve Kredi politikası ile sağlam bir sistem içinde bütün para mîkyaslarının birleşmesini temin etmek mecburiyetindedir.

Ekonomi Politikasının yeni Aletleri :

Fakat, bu sefer, serbest konvertibilite ve sabit kambiyo kurları, milli bankaların para ve kredi politikası muhtariyetini otomatik olarak daraltır. Bugün artık EWG nin azaları için, nakdi banka muhtariyetine bitmiş nazariyle bakılır. Bununla EWG memleketleri entegrasyonun öyle bir inkişaf safhasına gelmişlerdir ki, tekrar 1914 den önce olduğu gibi, nakdi bankalar milletlerarası ödeme işlemlerini dengede tutmaya kendilerini zorunlu kılarlar. Memleket dahilinde istihdam, fiat ve konjunktur politikasına karşı, kendi kıymetini koruyan idare vasıtaları, tesirsiz olsa bile, bu, hiç bir şekil-

de atıl kalmak değildir. Nakdi bankalar bu yeni duruma intibak etmişlerdir. Milli iktisat politikası mercileri de bu gelişmeden neticeler çıkarmak mecburiyetindedirler. Bu merciler, büyüme ve entegrasyon ameliyesindeki arızalar ve tikanıklıklarla, nakdi bankalarsızda, kendilerine arta kalan aletler yardımıyla esaslı şekilde mücadele etmek zorunluğundadırlar. Bundan yeni ekonomik politika aletlerini yaratmak veya mevcutları şimdiye kadar olandan daha kuvvetli ve yeni bir tarzda kullanmak için fikirler doğar.

Entegrasyon ve Kapital Mübadelesi :

Gelecek yıllarda kapital piyasaları birleşmek mecburiyetindedirler. Serbest mal mübadelesine yalnız serbest ödeme işlemi değil, aynı zamanda serbest bir kapital mübadeleside dahildir. Daha evvel izah edildiği gibi, bu hususun, kapital mallarının büyüyen ihracatı şeklindeki mal mübadelesi ile de ilgisi vardır. Bu bir entegrasyon ödevinin per se (tabii sonucu) sidir. Buna, hizmet bilançosunun fazlalıklarını, yani bakiyelerini dengeye getirmek için, kapital ihracı ve ithalleri de önemli bir vasıta olarak eklenir. Bu gelişme, bugün dahi daha geniş ithallerin inkişafı yanında Alman Federal Cumhuriyetinin ödeme bilançosu fazlalıklarını azaltmak için, tercih edilen bir vasıta olurdu. Kendileri için, bugün tekrar kambiyo kurları manipulasyonu münakaşa edilen ödeme bilançosu bakiyelerinin, serbest bir kapital mübadelesinin kısmen önemli bir eksikliğine istinat ettirildiği tartışılmaz. Bankalar tarafından serbest bir kapital mübadelesine, en azından EWG ve EFTA sahalarında, hiçbir şey engel olamazdı. Ona, büyüü kamu kredi enstitüsü yardımı ile ve kamu vasıtalarından istifade ederek, müesseriyet vermek gayeye uygun olurdu. Harp borçlarının vadesinden önce ödenmesi ve dış memleketlerden harp malzemesinin satın alınması bu yöne götüren; fakat bununla beraber yardımcı tedbirlerdir. Aynı meblağların, arzu edilen entegrasyon tesirine sahip olabilen devamlı bir kapital ihracını, enternasyonal bankalar konsorsiyomu yardımı ile teşvik etmek için kullanılmalrı mümkün olabilirdi.

Eğer insan burada gösterilen çok taraflı imkânlarla ikna edilmiş, şüphesiz ticari, para ve vergi politikasına ilişkin müdahale vasıtalarının bir kısmından vazgeçilebilir. Bilhassa büyük kamu kredi enstitüleri, arzu edilmeyen kapital hareketlerine karşı durmak

ve kapital akımlarına arzu edilen yönü vermek için, bütün devletlere yardımcı olurlar. İnsan, bu kredi enstitüleri ve plânlı bir kapital ihracı veya ithali yardımı ile birçok şeyleri, ekonomi politikasının klasik vasıtalarından daha sakın ve zarif olarak yerine getirebilir. Milletlerarası kapital mübadelesinin önemle genişlemesine, ekonomik bakımdan, hiçbir şey mani olamaz. Yalnız, hukuki ve serbest bir kapital mübadelesine engel olan geleneksel maniileri ortadai kaldırmak lâzımdır. Avrupa bankaları birbirlerine o kadar güvenmelidirler ki, büyük ticari muameleleri sanki kendi memleketleri dahiinde icra ediyorlarmış gibi, birbirleriyle neticelendirsinler. Almanya yatırım tüzükleri, enstitüsyonel yatırımcıyı, sigorta şirketleri ve diğer kapital toplama yerleri için, engelleyici tesirleri havidir. Diğer bir engel de kapital muamele vergisidir. Bizde de yabancı istikrazların vergilendirilmesi karışıktır. Yabancı hisse senedi ve rant kıymetlerinin Alman Borsalarına ithali teşvik edilmelidir. Yeni kanuni nizamlamaya bağlı olmadan, bankalar kendiliğinden aktif olabilirler. Onlar, kendiliğinden diğer memleketlerin bankaları ile ilişkiler kurmalıdırlar. Karşılıklı taraflar hakkında daha fazla ve en iyi bilgiler toplanmalıdır. Güven, her iki taraftada derinleştirilmelidir. Bunun yanında, entegre olan ekinomilerde asla hakimiyet tesis edilmemelidir. Taraflar birbirleriyle ilişkilerinde hiçbir şekilde kendilerini yabancı hissetmemelidirler. Böylelikle konsentrasyon dalgalarının tehlikelerine karşı gelirler. Kapital mübadelesi entegrasyonunda bu noktaya bilhassa dikkat edilmelidir. Büyük ekonomik sahalar endüstri ve ticarete yeni optimal teşebbüs iriliklerini temine sebep olabilirler ve bu büyük teşebbüsler bankaların büyük taahhütlerini yerine getirirler. Buna, büyük infrastruktur, gelişen saha ve branşları içine alan inkişaf projeleri dahildir. Fakat bu, banka işlerinde hiçbir konsentrasyon hareketine sebep olmamalıdır. EWG dahilindeki banka sistemleri, milletler üstü konsentrasyon dalgaları ile renkliliklerini, çeşitliliklerini ve alastikiyetlerini kaybedeceklerdi. Ekonomik entegrasyonun yeni büyük vazifeleri, aynı şekilde dayanışma içinde bulunan müşterek çalışma ile de çözülebilir. Bu alanda da bir fonksiyonel teşebbüs entegrasyonu yeterlidir; ayrıca bir enstitüsyonel konsentrasyona ihtiyaç yoktur.

Bankaların tabiatlarına uygun olarak gazetelerin manşetlerinde çıkmasa dahi, bir şeyler olduğu tesbit edilebilir. EWG dahilinde, şimdiden kendileri içinde müşterek çalışmanın tesirleri olan büyük

sayıda konular vardır. Yabancı bankalardaki çok sayıdaki iştirakler de, esasen belli görevler için kurulan özel enstitülerin müşterek kuruluşlarına dayanırlar. Benim bildiğime göre, henüz konzern kuruluşları şeklindeki ortaklıklar mevcut değildir. Bu münasebetle, bu memleketlerin kendi yabancı sömürgeleri meselesi hakkında şimdiye kadar menfi kararlar vermiş olması, takdire şayandır. Bütün endüstri memleketleri geliştirilen banka sistemlerine sahiptir. Yabancı memleketlerde karşılıklı müesseseler kurarak, yeni kredi enstitüleri yaratmaya hiçbir sebep yoktur. Fikrimce, devamlı personel ve yönetici mübadelesi şeklindeki iyi bir müşterek çalışma ile, gizli milli alçalma hissi duymadan, aynı gayeye hizmet edilmiş olur.

İktisadi Gelişme için bölgeler Programların finansmanı :

Bu münasebetle, şimdiye kadar ekonomik tartışmalarda ihmal edilen - geri kalan bölgeler ve ekonomik sektörlerin iktisadi gelişmesi ile ilgili vazife sahaları, önemle nazarı dikkate alınmalıdır. Bu, iktisadi entegrasyonun gerekli bir tamamlayıcısıdır. Esasen gelişme projelerinin finansmanı yeni bir şey değildir. Bunun için devlet, memleket veya komünler, böylece gelişme programlarını düzenleyen ve icra eden mahalli idareler, vergi teşvikleri, kendi bütçe vasıtaları, bankalardan kredi veya faiz sübvansiyonları şeklinde, gelişmesi gerekli konulara tahsis edilen özel fonlar gibi vasıtalarla hizmet ederler. Bu, uzun zamandan beri memleket dahilindeki ziraat ve inşaat gelişmesini temin eden teknik ile aynıdır. Bu sübvansiyon tedbirleri ile entegrasyon hadisesine uymak gayesile yapılan yeni yatırımların gelişmesinde, önemli bir fark mevcuttur. Bu yatırımlar, ne ve nasıl gelişmesi icap eden müşahhas tasavvurları öngörür. Sübvansiyon projelerinde kamu sektörünün ve onun kredi enstitülerinin mecburiyet hallerine ve sözü edilen sahanın arzularına pasif olarak tepki göstermeleri gereklidir. Burada, bu gaye için tahsis edilen vasıtaların, gelişme için kararlaştırılan yatırımlara, anahtar yatırımlara teksifi lâzımdır. Bu geri kalmış ekonomik saha ve branşlar için uygulanan gelişme projeleri ile iktisat politikasının yeni bir aleti meydana gelmiştir. Eğer bir devlet, bir memleket veya mahalli bir idare bölgesel gelişme plânlarını düzenler ve bu mahalli idareye de plânı icra için imkân verilirse; basında da — EWG nin gümrükleri kaldırmada gösterdiği gibi — o plânın uygulanması için gerekli ekonomik donelerin benimsetilmesi hususunda iş birliği şart-

tır. EWG'nin gümrükleri ortadan kaldırmaya ait plânın şimdiye kadar tamamen ve daima vaktinden evvel yerine getirilmesi; ekonominin bu gidiş plânına esaslı bir şekilde uyması hakikatini ortaya koymaktadır. Böylece amaca vaktinden evvel ulaşmak mümkün olmuştur. Gerçekçi gelişme plânları, vaktinden evvel yerine getirilme eğilimlerine sahiptir.

Özel ticari bankalar dahi bu gelişme plânları ile kendi işletme politikaları için müşevvik olurlar. Kendilerinin özel düzenlerine zararlı olmadan kamu projelerinin finansmanına iştirak edebilirler. Bunun yanında, emniyet düşüncesi de daha fazla olarak gelir temini düşüncesine karşı gevşer; çünkü gelir şansları bu bölgesel veya toplu entegrasyon plânları ile ihtimalin en yüksek derecesine ve hatta kâr miktarlarını bile tesbit etme imkânına kavuşurlar.

Güven - Ekonomik Entegrasyonun Esasları :

Kamu ve özel Bankalar serbest enternasyonal kapital mübadele ve bölgesel gelişme plânlarının finansmanında iyi bir milletler üstü çalışma yaparlarsa, engellenmeyen kapital mübadelesinde para ve kapital akımları kendiliğinden, ait oldukları yere akarlar. Güven, her keonomik entegrasyonun temeli olarak, müşterek çalışma neticesinde büyür ve yeni büyük imkânlar yaratır. Öte yandan güven, kapital mübadelesi alanında, bankaların müşterek çalışmasında hedef ve kendisinden hiçbir şekilde vazgeçilemeyen bir şarttır. Kredi müesseseleri arasında tanışma ve devamlı itimat olmadan, kapital cereyanları, para ve kredi işlerinin nazik atmosferinde, ticaret ve endüstri alanındaki fiat ve faizlerin düşmesi gibi, bütün enstitüsyonel engeller ortadan kaldırılrsa bile, öyle kolay kolay akmazlar. Birbirlerine komşu olan devletler arasındaki mevcut faiz farkları ekseriya bu ekonomik atmosfere dayanmayan sebeplerle izah edilirler. Bankalar için, gerek muhtelif memleketlerin bankaları ve gerekse her bir memleket dahilinde muhtelif banka tipleri arasında, itimat havasının tesisinde, başarılı bir çözüm için, birçok kambiyo kurları manipülasyonu ve enternasyonal para - kredi politikasındaki müdahaleleri gereksiz kılan, önemli bir entegrasyon görevi bulunur. Burada hakikatler geçmiş on yıllarda alt üst edildi. Müdahaleler serbest akışı engellediler ve diğer müdahaleleri zorunlu kıldılar. Muhafaza edilen müdahalelerden sarfı nazar etmek ve bunun yerine daha etkili olarak hukuki esasların ve diğer nizam vasıta-

larının dengesini temin için, biraz daha sabır ve sukunet gösterilmesi, doğru çözüm yolu olurdu. Böylelikle akımlar hemen kendiliğinden ayarlanır ve diğer müdahaleler lüzumsuz kılınırdı. Burada bankalar ekonomik müşterek çalışmayı daha sık oluşturmada ve hür dünya entegrasyonun ilerlemesinde yardımcı olabilirler. Ekonomiler ne kadar sık şekilde iktisadi hayatın mümkün olan bütün sektörlerinde birbirleriyle giriftleşirlerse, sonunda insan o kadar çok zor problemlerde dahi herhangi bir şekilde uzlaşma yolu bulur.